

mpkSlas • menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1979 METAI

LAPKRIČIO MĖN. 3 D. / NOVEMBER 3, 1979

PART TWO — Nr. 256 (40)

Šiame numery:

Pasiaukojantis kentėjimas ir poetas Vytautas Mačernis. Vilniaus universiteo reikšmė Lietuvai pirmaisiais dviem jo veiklos šimtmečiais.

Petro Klimo atsiminimus beskaitant. Alfonso Tyruolio 70 metų amžiaus sukaktis ir jo naujieji eilėraščiai. Nauji leidiniai. Kultūrinė kronika.

Kertinė Parastė

Pasiaukojantis kentėjimas ir poetas Vytautas Mačernis

Spalio mėn. 20 dienos sekma-
dienio mišiose mes susitikome
su viena paslaptingiausių žmo-
gaus gyvenimo apraiškų, būtent
su žmogaus kentėjimu vieno už
kitus. Tai yra ne tik pilna tam-
sos žmonijos paslaptis, bet kartu
tai yra labai skaudi gyvenimo re-
alybė. Tačiau, šalia to, tai yra
tokia paslaptis, kuri kitus žmones
daro laimingais.

Pirmojo skaitymo pabaigoje
girdėjome šiuos pranašo Izaijo
žodžius apie kenčiantį už kitus
žmogų: „Savo kentėjimu mano
tarnas daugelį padarys teisais,
prisiimdamas jų kaltes“. Taigi,
kentėjimas, nors būdamas blogy-
bės sąlyga, turi galimybės ken-
čiančio žmogaus gerumą kažkaip
perkelti kitiems ir suteikti jiems
palaimos.

Kaip tai atsitinka, mes negali-
me nei lengvai patirti, nei tos
patirties aptarti. Dar platesnį
kentėjimo už kitus vertybės ma-
tavimą mes galėjome išvysti
evangelijoje, kuri pasakoja apie
dviejų apaštalu norą būti pir-
maisiais kitų apaštalu tarpe. Jė-
zus, atsakydamas į jų pretenzijas,
norą būti kitų priešakyje suveda
į sūgebėjimą kentėti. Jis paaiški-
na, kad vadovavimas kitiems iš
tikrųjų yra kitiems tarnavimas,
kitaip sakant kentėjimas už ki-
tus. Ir evangelija baigiasi žo-
džiais, kurie atidengia kentėjimo,
net iki mirties, prasmę Kristaus
asmenyje: „Juk ir žmogaus Sūnus
atėjo... kad savo gyvybę kainą
daugelį išpirktų“.

Šie žodžiai visus mus verčia
susimąstyti savo neįveigiamą pa-
slaptimi. Kodėl vieno žmogaus
kentėjimas gali būti palaimingas
kitiems? Kodėl žmonijos gerovė
priklauso nuo tokios gerbūvio
priešingybės, kaip kentėjimas ir
mirtis?

Kaip nesuprantama atrodytų
jums ir man ši žmogiškos kančios
palaima net kitiems, tačiau ne-
galima sakyti, kad jos realumo

pėdsakų mes negalime užčiuopti
žmonių gyvenime.

Štai jaunas miręs mūsų poetas
Vytautas Mačernis (nuo jo žu-
vimo šiemet spalio mėn. kaip
tik suėjo 35 metai) savo išgyve-
namą skausmą taip pat supran-
ta kaip kitų žmonių laimę. Jis
sako: „Meilė jums, o kentėjimas
man. / Jūsų laimei aš ji subran-
dinsiu“ (Vytautas Mačernis „Po-
ezija“, 62 psl. Chicago, 1961
m.). Iš kur pas Mačernį sąmonė,
kad jo kentėjimas kitiems žmo-
nėms neša laimę? To mes nega-
lime sužinoti. Mes taip pat nega-
lime iš kančios kilusios palaimos
kelį į kitus žmones nužymėti
aiškiais kelio ženklais. Tačiau tai
geba suvokti poetiška siela.

Vytauto Mačernio atstojamoji
kančia už kitus žmones nėra at-
sitiktinis jo poezijos bruožas. Ji
yra nuolatinė jo dvasios apa-
raiška. Labai įdomu pastebėti,
kad, kai jis mąsto apie „vienin-
telį karalių“, jie sako, kad „jo
širdis už milijonus plaka“ (ibid.,
68 psl.).

Daug žmogiško gyvenimo gel-
mių prišaukia atstojamojo ken-
tėjimo už kitus tema. Tai yra
aukščiausia žmogaus meilės ki-
tiems išraiška. Ir mes negalime
į jas čia leistis. Mačernio poezi-
ja mums iškelia, kad ir karalius
yra kenčiantis. Tai faktiškai yra
Kristaus pamokymo apie vyres-
niškumą savita poeto išraiška.

Bet grįžkime dar prie mintojo
sekmadienio mišių tekstų ir
būtent — prie antrojo skaitymo.
Ten mes girdėjome kalbant apie
vyriausiąjį kunigą, kaip malonės
tarpininką žmonėms. Kunigo pa-
grindinis bruožas, kaip žinome,
taip pat yra aukojimas, t.y. kažko
vertingo atidavimas. Kunigai tai
atlieka pakartojimo būdu, bū-
tent, atlikdami mistiškai Kristaus
kentėjimą už kitus. Mes, mūsų
laikų žmonės, neturime lengvo
priėjimo prie šios paslapties su-
pratimo. Mums ji palengvina Vy-

PETRO KLIMO ATSIMINIMUS BESKAITANT

DR. D. KRIVICKAS

Petras Klimas, iš MANO AT-
SIMINIMŲ. Išleido Juozas Kapo-
čius, 1979 m. Leidinys didesnio
formato, kietais viršeliais, 416 psl.,
kaina — 12 dol., gaunamas ir
„Drauge“.

Kiekvienas, kuris domisi Lie-
tuvos valstybės atkūrimo isto-
rija, P. Klimo knygoje „Iš ma-
no atsiminimų“ ras daug me-
džiagos, nušviečiančios Lie-
tuvos Tarybos veiklą ir josios
pastangas atkurti laisvą, nepri-
klausomą, lietuvišką Lietuvą.
Tai ne eilinė atsiminimų kny-
ga, bet gyvas liudijimas asmens,
kuris pats aktyviai dalyvavo
Lietuvos Tarybos darbe, ir vė-
liau, atkūrus nepriklausomą
Lietuvą, įsijungė į josios diplo-
matinę tarnybą. Šie atsimini-
mai yra ypač svarbūs šiuo me-
tu, kada okupuotosios Lietuvos
komunistų propagandistai visais
būdais stengiasi suniekinėti
Lietuvos Tarybos, o vėliau Val-
stybės Tarybos, darbą ir ypač
Vasario 16 d. nepriklausomy-
bės paskelbimo aktą, skelbdami:
„Taigi, vasario 16 d. aktas nei
teoriniu, nei politiniu požiūriu
nebuvo Lietuvos nepriklausomy-
bės siekimo dokumentas“.
(P. Vitkauskas. Lietuvos Tary-
bų Respublikos sukūrimas 1918
— 1919 metais. Vilnius, 1978,
p. 66). Iš to žinoma, daryda-
mi išvadą, kad tikrieji Lietuvos
valstybės kūrėjai buvo komu-
nistai su V. Kapsuku-Mickevi-
čium priešakyje. Tad leiskime
pačiam P. Klimui kalbėti tuo
reikalu, ištraukomis iš jo atsi-
minimų:

„Julius Janonis, kaip vienas
iš tos kategorijos idealistų skai-
tė tautiško savitumo (tota bene
— jei jis ne rusiškas) garbini-
mą ligą. Tvėrimas iš atskirų
tautų savarankiškų valst'bių“
— jam atrodė „neatitinkančiu
ekonominiam plėtojimuisi“ ir
todėl neturįs jokio pamato. Lie-
tuva tesąs tik tam tikras žė-
mės plotas, o žemės plotas ne-
galis turėti kokių reikalų. To-
kiams mums tada prisistatė mū-
sų komunistai, kurie bet koki
lietuviškumą skaitė buržujišku-
mu ir bruko rusiškumą...“

Kad lietuviai turi gyventi tik
„Maskolijoje“ — skelbė jau nuo
1905 metų Kapsukas savo
„Drauge“. Atskiros Lietuvos sie-
kimą jis laikė utopija ir net dvi-
guba utopija, neparemta „moks-

liška ištirtu gyvenimu“ (240—
241 psl.).

Į akciją prieš Tarybos veik-
lą atkurti nepriklausomą Lie-
tuvą įsijungė visi Lietuvos
priešai, skaitome atsimini-
muose:

„Lietuvos valstybiškumo prie-
šininkams atsivėrė proga tal-
kauti vokiečiams, varantis prieš
Tarybą, kaip kuriamąjį Lie-
tuvos nepriklausomybės organą.
Ranka į ranką čia ėjo tiek rau-
donieji, tiek baltieji ekspansio-
nistai arba didžiųjų aglomeratų
imperialistai, kurie negalėjo pa-
kęsti atskiros Lietuvos, kaip
Vokietijos alldeshtai, kaip
buvusios Rusijos gelbėtojai,
kaip Lenkijos tradicininkai. Jau
netrukus po vasario 16 d. akto
mes pajutome tą audrą“ (165
psl.).

„Prarasta senąja imperijos
inercija naujoji Rusija ėjo į bu-
vusias provincijas tik nauja
„pravoslavijs“. Taip bent mums
pasivadinavo rusų armijos verž-
lumas ir paskuba. Gruodžio
mėn. pradžioje Vokietijos ar-
mijai „išbėgus“ iš Livonijos ir
Kuršo šiaupus Dauguvos, be-
matant čia suplūdo Rusijos
pulka iš įvairių „inorodų“ mi-
šinio, bet rusiška komanda, ir
čia jau paskelbė Rusijos sudė-
tyje Estų ir Latvių respubli-
kas... Maždaug tuo pačiu me-
tu pasirodė Vilniuje Mickevi-
čius - Kapsukas, didžiurusiško
štabo lydimas... jis tada mums
pareiškė... Lietuvoje turi būti
pastatyta bendra visai Rusijai
Tarybų valdžia. Jis visai nerau-
do ir pokalbį pasaldino tokia
greitosios pagalbos priemone:
„Aš matau Lietuvoje dar daug
maisto produktų, kuriuos tuč-
tuojau reikės gabenti į Rusiją.
Tvarkai palaikyti atvyks iš Ru-
sijos apginkluoti pulkai...“
(178-9 psl.).

„Liaudies troškimus“ Lie-
tuvos liaudis tada taip pat suži-
nojo iš pabarstytų lapelių. Gruo-
džio mėn. 16 d. buvo padary-
tas mitingas „Soldatenrato“ glo-
boje. Paskui Jurgio prospektu
pradėjo demonstracija, kurioje
dominavo žydiški veidai. Vis-
kas, žinoma, panrusiška, nors
„spiritus movens“ tame sambū-
ryje buvo Eldukevičius ir Do-
maševičius“.

„Viename mitinge Vilniuje,
lapkričio mėn. 12 d. dr. Doma-
ševičius“

(Nukelta į 4 pusl.)

tauto Mačernio poezija. Ji su-
pranta ir išreiškia, kad vieno
žmogaus kentėjimas mums neat-
sekama keliais gali nešti laimę
kitiems.

Sekant Mačerniu, reiktų ir
mums giliau įsimastyti į atstoj-
amojo kentėjimo prasmę. Šitai
mums padėtų suprasti, kad ti-

kinčiųjų kentėjimas Lietuvoje
turi palaimingos prasmės ir
mums. Iš kitos pusės, ta pačia
proga mes turėtume stiprinti sa-
vyje atstojamojo kentėjimo są-
monę ir nebūti pernelyg nekant-
rūs ir priekaištingi, kai mums
patiems tenka kentėti.

V. Bgd.

Skulptoriaus Vytauto Kašubos sukurtas medalis paminėti Vilniaus universiteto 400 metų sukaktį. Medalį išleido Los Angeles lietuvių skautai filistralai.

Vilniaus universiteto reikšmė Lietuvai pirmaisiais dviem jo veiklos šimtmečiais

Paulius Rabikauskas

(Paskaita, skaityta 1979 m. liepos 23
d. Europos lietuvių XXVI Studijų
savaitės dalyviams universitetiniame
Louvain-la-Neuve miestelyje, Belgijo-
je).

Apie Vilniaus universitetą galima daug
kalbėti. Besigilinant į jo praeitį, į pereitų
amžių istorijos šaltinius, vis galima rasti
naujų, lig šiol nežinotų dalykų arba geriau,
tiksliau nušviesti jau žinomuosius. Tačiau,
atrodo, šia proga bus naudingiau ne tiek
nagrinėti atskirus universiteto raidos
aspektus, kiek mesti bendresnį žvilgsnį į
tam tikrą jo veiklos laikotarpį. Todėl šiai
savo paskaitai parinkau tokį pavadinimą:
„Vilniaus universiteto reikšmė Lietuvai
pirmaisiais dviem jo veiklos šimtmečiais“.

Šios Studijų savaitės programoje mano
paskaita įrašyta: „Vilniaus jėzuitų kolegija,
1579-1773 m.“. Esu kalbas, kad laiku neda-
viau jos tikslaus pavadinimo. Bet nenorė-
čiau visiškai pateisinti rengėjų duotame
pavadinime universiteto vardo nutylėjimą.
Anksčiau kai kurie, kalbėdami apie jėzuitų
vadovaujamą Vilniaus akademiją, nenorė-
davo jai pripažinti universiteto titulo. Kita
panašia proga, kai 1967 m. Huettenfelde
kartu su Studijų savaiete vyko ir LKM
Akademijos suvažiavimas, apie tai plačiau
kalbėjau ir, manau, įrodžiau, kad žodžiai
„akademija“ ir „universitetas“ anais laikais
dažnai būdavo vartojami kaip sinonimai,
nes humanistams labiau patiko senosios
Graikijos žodis „akademia“ negu viduramži-
nis lotyniškas „universitas“, kuris be to
buvo daugiareikšmis žodis, daugiau supran-
tamas plačia „bendruomenės“ prasme. Dėl to
dar šiandien, pvz. Italijoje, nesakoma
paprastai „Universita di Roma“, bet oficia-
liai rašoma „universita degli Studi di Roma“.

(Nukelta į 2 pusl.)

Vilniaus universiteto reikšmė Lietuvai

(Atkelta iš 1 psl.).

minas šiame kontekste reiškia maždaug tai, ką mes vadiname mokykla, ją plačiai suprantant, tačiau dažniausiai iš jos išskiriamas mūsų pradžios mokyklą; kitaip sakant, „collegium“ galėjo reikšti mokyklą įvairiuose jos laipsniuose: trijų klasių vidurinė mokykla, pilną gimnaziją, aukštąją mokyklą be universiteto titulo ir pagaliau patį universitetą. Pvz. yra žinomas vardas „Collegium Romanum“, — taip buvo vadinamas iki pat mūsų XX amžiaus jėzuitų universitetas Romoje. Kolegijos titulą turi dar šiandien garsusis jėzuitų universitetas Bostone, Jungtinės Amerikos Valstybėse, vadinamas „Boston College“. Atrodo, daug kas pamiršta, kad Lietuvoje jėzuitų provincijoje anuomet buvo kolegijų, kur, panašiai kaip Vilniuje, būdavo dėstoma filosofija ir teologija, tačiau tokių kolegijų niekas nelaikė ir nelaiko universitetais, nes joks visuotinis autoritetas joms tokio titulo nesuteikė. Tokia kolegija su pilnu teologijos ir filosofijos kursu, bet be universiteto titulo buvo Varšuvoje (kuri iki 1758 metų priklausė Lietuvos jėzuitų provincijai), taip pat Braunsbergo (Rytprūsijoje), Pinske ir kai kuriais laikotarpiais kitose vietose. Lenkijos jėzuitų provincija turėjo kelias panašias neuniversitetines kolegijas, o savo universiteto visiškai neturėjo. To nežinodami, ne vienas istorikas, mūsų kultūros praeities tyrinėtojas, gerokai suklysta: užtikę šaltiniuose kokią Lietuvos jėzuitų buvusios filosofijos ar teologijos profesorium, ji be niekur nieko laiko Vilniaus universiteto profesorium, kai tuo tarpu jis galėjo šiuos dalykus dėstyti Varšuvoje, Braunsberge, Pinske ar kur kitur ir niekuomet nedėstyti Vilniuje.

Tačiau gana šių įvadininių pastabų! Eikime prie pačios temos — prie senojo Vilniaus universiteto reikšmės Lietuvai.

1

Jau tai, kad Lietuvoje prieš 400 metų buvo įkurtas universitetas, kuris išliko iki mūsų laikų, yra didžiulės vertės paminklas mūsų tautai ir mūsų kraštui. Nedaug terasime kultūrinių institucijų, kurios mūsų krašte tiek šimtmečių būtų pastoviai išsilaikiusios. Šalia vyskupijų, šalia kai kurių senų parapijų, vienuolių ir brolių vertai rikiuojasi ir Vilniaus universitetas. Dar daugiau, jis šioje rikiuotėje užima pirmąją vietą. Jis ne kurios nors Lietuvos dalies, bet visos tautos paminklas. Jis tuojuo prigijo mūsų šalies intelektualinės kultūros dirvoje, joje našiai suklestėjo ir per tuos šimtmečius atnešė gražių vaisių: Lietuvą galutinai sujungė su Vakarų Europos kultūros šaltiniais, formavo krašto dvasiškumą, ypačiai jos elitą, paruošė didžiausią dalį krašto tikrąsias tvarkiusių pareigūnų, daugybę valstybės tarnautojų. Jis perdavė iš kartų į kartas tautos kultūrinį palikimą ir nemažai prisidėjo prie savo kalbos išlikimo ir net ugdymo.

Tokie universiteto nuopelnai ne visiems tuoj pat aiškūs. Yra net tvirtinančių, kad Vilniaus universitetas beveik visą laiką, galima sakyti, net iki šio amžiaus vidurio buvo daugiau lenkų kaip lietuvių universitetas. Jo jubiliejų šiemet švenčia ir lenkai kaip Stepono Batoro universiteto 400 metų sukaktį. XIX amžiaus pirmaisiais dešimtmečiais kaip tik Vilniaus universitete telkėsi patios ryškiausios ir gausiausios lenkiškos pajėgos. Ir nuo pat pradžios viešpatavo jame lenkų kalba ir, reikia manyti, jų tautinė dvasia. Taip gali daug kam iš pirmo žvilgsnio atrodyti. Ne taip seniai prof. Vardys „Aiduose“ paskelbtame straipsnyje „Katalikiškoji rezistencija ir tautos likimas“ rašo, tiesa, turėdamas mintyje Bažnyčią Lietuvoje, bet tai lygiai, jei ne dar daugiau, galėtų tiktai ir universitetui: „Lietuvos Bažnyčios istorikai, pradėdami Alekna ir baigiant Ivinskiu, Gidžiūnu, Krasausku ir Vaišnora, yra nedviprasmiškai nurodę, kad iki XIX a. vidurio, su mažais — ypač vyskupo Merkelio Giedraičio valdymo — laikotarpiais Katalikų Bažnyčia palaikė Lenkijos valstybės ir kalbos dominavimą ir lengvino mūsų bajorijos bei negausių miestiečių asimiliaciją su lenkais...“ (Aidai 1978, psl.288). Labai abejoju, ar prof. Ivinskis, jei dar būtų gyvas, ir kiti čia paminėtieji istorikai sutiktų pasirašyti po taip suformuluotą, prof. Vardžio jiems priskiriamu tvirtinimu. Pabandykime mesti žvilgsnį į kai kurias istorijos faktus.

Visų pirma reikia nepamiršti, jog, jau kylant sumanymui įsteigti Vilniuje universitetą, jame norėta matyti tarsi kokią paralelę, arba geriau sakant, priešpataymą Krokuvos universitetui. Kuo buvo Lenkijos

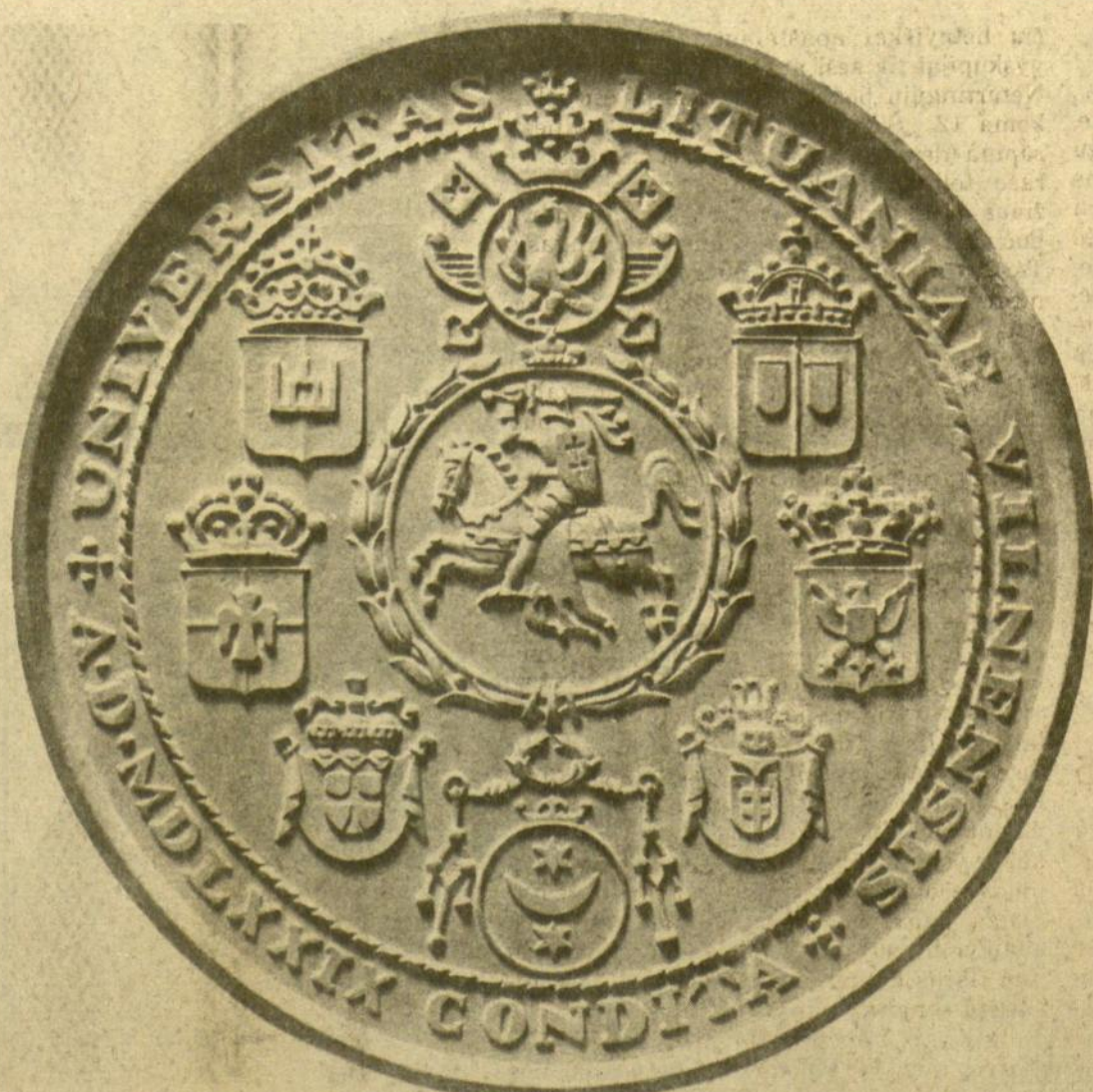
karalystei Krokuvos akademija, tuo turėjo būti Lietuvos didžiai Kunigaikštystei steigiamoji Vilniaus akademija. Karaliaus diplome kaip tik tai turima mintyje, kai pakartotinai pabrėžiama, kad Vilniaus universitetui suteikiamos tos pačios teisės, laisvės ir privilegijos, kokias turi Krokuvos universitetas. Dar svarbiau šiuo atžvilgiu tai, kad Vilniaus universitetą įsteigė patys lietuviai. Istoriografijoje įprasta universiteto įsteigėju laikyti karalių Steponą Batorą. Šią daugiau politiniais sumetimais lenkų skelbiamą pažūrą be kritikos perėmė ir lietuviai istorikai. Ji, žinoma, parankesnė ir dabartiniam Lietuvos šeiminkams, nes atkrinta visi keblumai paaiškinti, kaip tamsi ir reakcinė Bažnyčia, vyskupai ir vienuoliai būtų galėję atlikti mūsų kultūros istorijoje tokį reikšmingą vaidmenį.

Tačiau istorijos šaltiniai nepalieka jokių abejonių. Pagrindiniuose universiteto įsteigimo dokumentuose jo fondatorium nurodomas Vilniaus vyskupas Valerijonas Protasevičius. Jam prašant karalius suteikė Vilniaus jėzuitų kolegijai universiteto teises. Jo kaip fundatoriaus ir prašytojo vardas įrašytas ir į popiežiaus Vilniui duotą universitetinę bulą. Ne jėzuitai, o Vilniaus vyskupas, kaip už viską atsakingas asmuo, aiškino 1579 m. vasarą popiežiui dėl karaliaus privilegijos iškilusias sunkenybes. Tačiau svarbiausia, kad visur, kur tik vėliau jėzuitai prisiminė vysk. Protasevičių, jį vadino universiteto fondatorium ir per ištisus 200 metų kasmet liepos 17 dieną arba po to sekantį sekmadienį šventę fundatoriaus dieną ir jo prisiminimui uždegdavo specialią žvakę, — kaip numatyta ordino konstitucijose. Todėl nėra jokios abejonės, kad Vilniaus universitetas yra Vilniaus vyskupo, taigi, pačių lietuvių fundacija. Karaliaus ir popiežiaus privilegijos buvo tikslai jų pareigų juridikciniai aktai, kurie iš savęs nesudaro priklausomumo ryšio, panašiai kaip ir mūsų laikais miesto valdyba, davusi leidimą statyti namus, tuo dar netampa jų namų savininke arba statytoja, nors tas leidimas būtų taip būtinas, kad be jo nebūtų ir tų namų.

2

Viena iš tradicinių universiteto savybių yra jo autonomija arba savivalda, pagrįsta papročiais arba aukštesniųjų autoritetų garantuotomis laisvėmis. Kaip tik norėdamos tvarkytis nepriklausomai nuo kitų ir susikūrė pirmosios mokytojų ir mokinių bendruomenės — „universitas docentium et studentium“. Panašiai kaip miestų amatininkai, pirkliai, raštininkai ir kiti bendrai naudai dirbantieji, taip ir mokyklose mokantieji bei jas lankantieji jieškojo palankesnių darbo sąlygų, daugiau autonomijos ir patogesnės, siekiamą tikslą labai atitinkančios, vidaus tvarkos. Norint, kad visa tai stovėtų ant stipresnių pagrindų, kreiptasi į krašto valdovus, į imperatorius ar į popiežius. Jų privilegijos ne tik garantavo plačias laisves, bet drauge užtikrino pagrindinę specifinę universitetų žymę: galią studijas baigusiems suteikti „ius ubique docendi — teisę visur dėstyti“.

Absoliučios laisvės tačiau niekur ir

Skulptoriaus Vytauto Kašubos sukurtą 400 metų sukaktį, antrojo pusės. Medalis išleistas Los Angeles lietuvių skautų filiterių.

niekuomet nebuvo pasiekta. Visų pirma viduramžių universitetai, kaip ir apylamai ano meto visuomenė, turėjo atsiremti į tris polius: fides, militia, sapientia — į tikėjimą, savo krašto apsaugą ir tiesos bei išminties siekimą. Bet netrukus ir kitų ribojančių veiksnių. Bažnyčia norėjo tarti savo žodį, pasaulietinė valdžia kėlė savo sąlygas, įtakingi fundatoriai ir galingi dignitoriai reikėdavo savas pretenzijas. Vienur daugiau, kitur mažiau, tačiau visuomet ir visur universitetai neisvengė juos ribojančios įtakos iš valdančiųjų ir tuo metu visuomeninį gyvenimą veikiančiųjų pusės.

Vilniaus universitetas nuo pat jo įsteigimo dienos per du šimtmečius buvo jėzuitų universitetas. Tai reikėdavo, jog jam iš anksto buvo nustatyta veiklos apimtis ir kryptis. Kaip visas ordinas pasirinko tokiu mastu lig tol nepraktikuotą centralizuotą veiklos formą, taip ir jėzuitų vadovaujamiems universitetams galiojo iš viršaus nustatyta ir daugiausia centriniai reguliuojama tvarka. Tai turėjo savo gerųjų ir mažiau gerųjų pusių. Buvo gera, kad Vilniuje universitetas galėjo tuoj pat tvirtai atsistoti ant kojų ir nereikėjo bėgti dėl savo išlikimo. Jame tuojuo pat buvo pritaikyta kitur jau gerai išbandyta studijų programa ir mokymo metodika. Visų universitetų pradiniai sunkumai surasti tinkamų profesorių Vilniaus atveju buvo nugalėti be didelių sukrėtimų: ordinas jų parūpino, kiek tik reikėjo, net iš tolimos Portugalijos, Ispanijos ar Anglijos. Nuolatinis universitetui vadovaujančių jėzuitų ryšys su savo centru apsaugojo Vilniaus universitetą nuo vienašališkos lenkiškos įtakos, kuri kitose aplinkose jau nuo pat pradžios būtų nulėmusi visą tolimesnį universitetų vystymąsi. Tie,

kurie pirmaisiais dešimtmečiais vadovavo Lenkijos ir Lietuvos jėzuitų veiklai, vadinamieji provinciolai, buvo ne lenkai, o kitataučiai: ispanas Pranciškus Sunjeris, miręs 1580 metais, nesulaukęs nė 50 m. amžiaus, po jo italai, Jonas Paulius Campano, Liudvikas Maselli ir Bernardas Confalantieri. Jie, būdami tautybe neutralūs, galėjo geriau suprasti specifinius lietuvių reikalus ir, iškilus su lenkais nesantaikoms, galėjo tinkamiau ginčą išspręsti. Panašiai buvo pradiniam laikotarpiu ir su universiteto vadovais. Po pirmojo rektoriaus lenko Petro Skargos (kuris vos pustrėčių metų teigė tas pareigas) antrasis lenkas tą vietą užėmė tiksliai po 13 metų. Tuo tarpu universitetui vadovavo jaunas iš Gudijos kiles, bet ir lietuviškai mokėjęs Paulius Bokša. Po jo ilgą laiką rektoriatu ispanas Garsias Alabiano. O kai šis su kurd. Jurgiu Radvilu persikėlė į Krokuvą, rektorium tapo prūsas Fridrikas Barčas, ir tik po jo tos pareigos atiteko iš Poznanės kilusiam, bet jau daug metų Vilniuje profesorium buvusiam lenkui Leonardui Krakeriui. Visi tie faktai liudija apie gerokai diferencijuotą aukštosios mokslo įstaigos Lietuvoje raidą jau nuo pat jos esistavimo pradžios.

Kad Vilniaus universitetas du šimtmečius buvo jėzuitų rankose, turėjo, žinoma, ir savo silpnų pusių. Tam tikras ribotumas neleido pasireikšti įvairumui, moksliniam visapusiškumui. Jau iš anksto buvo nustatyta pagrindinė mokslo įstaigos kaip katalikiškojo universiteto kryptis, reikėjo priimti kitų sudarytą statutą ir gana smulkiai išdirbtą reguliaviną, vadinamą „Ratio studiorum“ arba „Studijų tvarka“. Nors ir buvo tam tikrų vietos sąlygoms prisitaikymo galimybių, tačiau pagrindinę veiklos formą ir mokslinio darbo metodą reikėjo tiksliai vykdyti, kaip buvo numatyta minėtoje „Ratio studiorum“. Bet ir čia teisybės dėlei tenka pastebėti, kad kaip tik Vilniaus universitetas daugiausia prisidėjo savo vertingomis kritiškoms pastabomis, svarstant Romoje paruoštą „Ratio studiorum“ projektą. Jėzuitų vadovavimas Vilniaus universitetui taip pat veikė profesorių parinkimą. Iš vienos pusės buvo užtikrintas veikiančių katedrų aprūpinimas dėstytojais, bet iš antros pusės tai nemažai kliudė vystyti universitetui kaip mokslo įstaigai visuomet naudingam — kaip šiandien sakytume — sveikam pluralizmui. Su tuo, žinoma, yra susijęs tam tikras stagnacijos pavojus, kuris daugiau ar mažiau pastebimas Vilniuje antrojoje XVII amžiaus pusėje ir pirmaisiais XVIII amžiaus dešimtmečiais.

3

Tačiau viską draugien suėmus ir atidžiai pasvėrus kiekvieną už ir prieš argumentą, manau, galima tvirtinti, kad Lietuva, palyginus su kitomis Vakarų Europos valstybėmis, savo universitetu jei ir nepirmavo, tai ir nė neatsilikio. Jėzuitai savo mokykloms pritaikė tai, kas anuomet buvo laikoma geriausia ir pažangiausia. Jose buvo mokoma pagal „Paryžiaus metodą“ — „modus Parisiensis“. Tai reikėdavo solidžios bazės lotynų kalbos gramatikos dėjimą,

moksleivių suskirstymą pagal jų pajėgumą ir palaipsnių ėjimą iš klasių į klasę, aiškiai nustatytą ir progresuojančią studijų programą, aktyvų mokinių dalyvavimą pamokose, dažnas pratybas. Iš Paryžiaus buvo perimtas kolegijos klasių skaičius ir jų pavadinimai, dienotvarkė, įvairūs egzaminai, iš klasių į klasę kėlimas, mokinių pažangumo griežtas kontroliavimas, savaitėje išeitų dalykų šeštadieniais pakartojimas. Iš ten pat atėjo mokytojų ir mokyklos vadovų autoriteto pabrėžimas, aukštesnėse klasėse dažnos disputacijos, visur skatinamas sveikas tarpusavio lenktyniavimas. Ne iš Paryžiaus, bet iš Ispanijos jėzuitai įsivedė paprotį premijuoti geriausius mokinius. Taip pat iš Ispanijos, ypačiai iš garsaus Salamankos universiteto, perėmė naująją teologijos kryptį, siekiančią darniai sujungti scholastiką su humanizmu. Joje nebuvo tenkinamasi tuščia spekulacija, bet priešingai — skiriama daug vietos geresniam dogmų šaltinių pažinimui, ypačiai Šv. Rašto studijoms ir Bažnyčios Tėvų aiškinimui. Todėl atsisakyta viduramžiais vyravusių Petro Lombardo „Sentencijų“ ir imtasi komentuoti šv. Tomo Akviniečio „Summą“, kur daug daugiau atsižvelgiama į vadinamus pozityvius argumentus. Ispanijoje plačiai vartojamas diktavimo metodas taip pat pamažu įsigalėjo visuose jėzuitų universitetuose. Šie ir kiti jėzuitų kolegijų savitumai anuomet teikė toms mokykloms ryškiausią pranašumą, galėtume sakyti, moderniškumo žymę. Garsūs anų laikų filosofas, indukcinės logikos pradininkas, Francis Baconas vieną kartą išsireiškė: „Pedagogikos reikalu, — pasakysiu visai trumpai: „Kreipkitės į jėzuitų mokyklas, nes už jas nėra kitų geresnių!“ (De dignitate et augmento scientiarum, VII, psl.153).

Vilniaus universitete šiuo Paryžiaus metodu buvo dėstoma nuo pat jo įsteigimo. Dabartinės Lietuvos istorikai čia mato tarsi kokią samokslą prieš protestantizmą mūsų krašte įsigalėjimą. Jie laiko jėzuitų ordiną esant įsteigtą kovai su protestantizmu. Noras užkirsti kelią regormacijos Lietuvoje plitimui buvęs pats svarbiausias motyvas kviesi į Lietuvą jėzuitus. Kol jėzuitai Lietuvoje buvę priversti kovoti prieš reformatus ir pravoslavus ir siekti mokslinio pranašumo, tol Vilniaus universitetas klestėjęs, jo mokslo lygis nuolat kils. Kai XVII a. pirmoje pusėje „laimėjo kontrareformacija“ ir įsigalėjo „katalikiška reakcija“ nebereikėjo siekti mokslinio pranašumo, ir universiteto mokslo lygis pradėjo smukti. Tokie ir panašūs tvirtinimai dažnai kartojami komunistinėje spaudoje Lietuvoje (plg. tarp kitų: J. Jurginis, „Senasis Vilniaus universitetas“: Lietuva šiandien, 15 [1979], psl. 13-22).

Šitoks gana simplicitinis aiškinimas yra gana toli nuo tikrovės. Ne grynimas, kova ar pergalė grindė jėzuitų ordino kilmę ir veiklą, ne tie veiksniai lėmė ir Vilniaus universiteto įkūrimą ir jo tolimesnę raidą.

Pagrindiniu akstiniu steigti Vilniuje universitetą buvo noras, kad Lietuva ir šiuo atžvilgiu prilygtų Lenkijai. Ten veikė Krokuvos universitetas, panašus universitetas turėjo veikti ir Vilniuje. Ši mintis ne kartą sutinkama iš universiteto įsteigimo laikotarpio išlikusiose šaltiniuose. Gal ryškiausiai tai pasakyta Vilniaus vyskupo Protasevičiaus 1577 m. liepos 8 d. rašytame popiežiui Grigaliui XIII laiške. Tuo metu buvo kažkodėl ypačiai susirūpinta Krokuvos universiteto išlikimu. Kandangi apie tą laiką vysk. Protasevičius pradėjo konkrečius žygius gauti savo Vilniuje įsteigtai kolegijai universiteto teises, savaime kyla mintis, kad vilniškės pastangos išjudino ir krokuviškes. 1577 metų Lenkijos bažnytinės provincijos sinodas Petrikave nutarė garantuoti Krokuvos universitetui finansinę paramą. Kiekvienai vyskupijai buvo uždėtas tam tikras metinis mokestis. Vysk. Protasevičius todėl ir kreipėsi į popiežių, kad šis jį atleistų nuo tos Vilniaus vyskupijai užkrautos kontribucijos. Jis galėjo taip rašyti popiežiui ir dėl to, kadangi pats nedalyvavo sinode; buvo pasiuntęs savo vietoje vieną Vilniaus kapitulos kanauininką. Savo prašymą būti atleistam nuo pareigos mokėti mokesčius Krokuvos universitetui išlaikyti jis grindė faktu, kad pats Vilniuje įsteigęs kolegiją, kuriai tikisi gauti universiteto privilegiją. Toji kolegija esanti Lietuvai ne mažiau reikalinga kaip Lenkijai Krokuvos universitetas, ypačiai kad lenkams nėra taip toli į kitus universitetus (be abejo, turi mintyje Prahos ir Vienos universitetus), kai tuo tarpu iš Vilniaus iki jų yra žymiai toliau. „Mums daugiau nebereikia Krokuvos universiteto — rašo vyskupas savo laiške — ir atleisti jo nebereikės, nes čia turėsime ne mažiau mo-

(Nukelta į 3 pusl.)

B. E. Liškauskas

Ontario ežero pakrantė

30 kasmetinė lietuvių nuotraukų paroda, vakar atidarytos Jausimo centre, Chicagoje.

(Asketai iš 2 psl.)
 yktytas ir daug stropesnius profesorius,...
 minkalbant jau apie mokyklinę drausmę,
 ausisčia čia kur kas daugiau rūpinamasi negu
 jį ten Krokuvoje“. Ir kad karaliaus duotame
 asyuniversiteto įsteigimo diplome pakartotinai
 pabrėžiama, jog naujasis universitetas turės
 įvairias teises ir privilegijas, kurias turi Kro-
 koviškuvos universitetas, tai tik dar labiau išryš-
 kina vilniško universiteto su kroku-
 oviskųjų paraleliškumą. Pagaliau, kaip
 antspūstai Lietuvos Didžiosios Kunigaikš-
 tystės dignitorių, kurių didžiulė dauguma
 buvo nekatalikai, nors ir nelengva širdimi
 suduotą sutikimą Vilniaus jėzuitai kolegiją
 perkelti į universitetą, jei nebūtų viską nulė-
 gijęs jų noras Kunigaikštystėje turėti savą
 aukšto mokslo įstaigą? Jie baiminosi (ir ne
 ovadę pagrindo) dėl daugumos jų išpažįstamos
 eirį konfesijos likimo, bet galimybė turėti savo
 miniversitetą nulėmė jų galutinį sutikimą su
 oškaraliaus išduotu diplomu.

5

ibav. Kad Lietuvoje ir po Liublino unijos —
— otingai kaip tik dėl tos pačios unijos ir ją su-
sąbūrinant iš lenkų pusės nedraugiški veiksmai,
— didis kiris prilygo moralinei prieštartai — dar
— pilykės dešimtmečius reikėsi tam tikras prieš
— amolencius antagonizmas, liudija ir universiteto
— istorijos šaltiniai. Būdingas šiuo atžvilgiu
— pavyzdys Mikalojaus Kristupo Radvilo Našlai-
— cų šeimos 1577 metais lenkiskai rašytame laiške
— savo broliui Jurgui, tuomet Vilniaus
— universiteto koadjutorui, įsakmus primi-
— nimas: „Wasza Miłość Litwin, nie Polak —
— Jūsų Malonybe, esi lietuvis; ne lenkas.
— Laikykis, Jūsų Malonybe, savo tautos, to
— neslėpdamas. Lenkai supranta, kad negali
— jos paglemžti, todėl stengiasi visokiais
— būdais ją kenkti“. Nežinia, kokia proga
— rašytas tas laiškas. Jiš tebėra neišleistas
— kažkur Lenkijos archyvuose, tikrai minėta
— šakini užtikau viename leidinyje pacytuotą
— (H. Wisner, Najjaśniejsza Rzeczpospolita,
— Warszawa 1978, psl.17).

Tas antagonizmas buvo jaučiamas ir tarp patių žėjuitų. Kai 1580 m. mirė pirmasis Lenkijos provincialis, ispanas Pranciškus Sunjeris, nuncijus Caligari rašė (1580.XI.1) a. Romą kardinolui Ptolonėjui Galickiui, Noriu priminti, kad naujuoju provinciacioliu būtų paskirtas užsienietis, nes jei bus paskirtas lenkų tautybės, neturės pašalės kimo". (Reikia nepamiršti, jog tuomet Lietuva, taigi ir Vilniaus universitetas, buvo dar Lenkijos žėjuitų provinciolio žinioje). Jans Kiek vėliau (1580.XI.24) tas pats nuncijus galitai gal priminė, "Provincioli tegul neskiria taitlenko, kaip esu jau aną kartą rašęs". Iš tikrovę provinciolu buvo paskirtas italas Jonas aiaz Paulius Campano, buvęs A. Posevino palydėtoju kelionėje į Maskvą pačiosia Žiauriu.

Lietuvių ir lenkų jėzuitų Vilniuje įtemptas santykius vaizduoja ir kaunietis Laurynas Monikivijus savo laiške į Romą, rašytame Vilniuje 1595 m. vasario 6 d.: Vilniaus mieste religingumas ir pamaldumas jėzuitų pastangomis esąs ganėtinas ir nuolat stiprėjas. Bet kituose Lietuvos miestuose, miesteliuose ir kaimuose tos pat graudus vaizdas (lotyniškai: „more veteri miserabilis Litvania“; — pažodžiui būtų: senų papročių vargšė Lietuvėlė). „Gyventojų tikta tikėjimo dalykuose ignorancija, kad didesnis ir misijų kraštuose nerasi“. Monikivijus skundžiasi, kad labai maža tesą lietuviškai mokančių klebonų, nedaug ir jėzuitų galin-

čīj lietuvīškai apaštalaui. Tokiai didelei
 vyskupijai tik šeši auklėtiniai seminarijoje.
 Neturtingųjų bedrabytėis šiaip taip išlai-
 koma 12. „Šiaip lietuviais čia niekas nesirū-
 pina (de cetero nulla cura Lituānorum)“ —
 rašo toliau Monikovijus. „Yra čia popie-
 žiaus seminarija ir daug visokių bendra-
 bučių. Tačiau tebūna Jums, Garbingasis
 Tėve (turi mintyti ordino generalinį virši-
 ninką), žinoma, kad mūsų šiemis Tėvams
 lenkams proteguojant savo krašto jau-
 nuoliūs, beveik jokiam lietuviiui nepavyksta
 patekti į tą seminariją. Ir dėl to daug gabių
 (lietuvii) jaunuolių, kurie vėliau galėtų pu-
 kiausiai dirbti pastoracijoje, išlaikomi
 nepasturinčių tėvų, pastudijavę kelerius
 metus, nebeturėdami išteklių tolimesnems
 studijoms, didžiai skaudančia širdimi yra
 verčiami imtis prekybos arba kokio kitokio
 amato“. Todėl jis ir prašas T. Generolą, kad
 savo tėvišku gerumu kaip nors padėtų Vil-
 niuje besimokantiems jaunuoliams lietu-
 viams (Jėz.arch., Romoje, Germ. 174 f. 108 v.). —
 tai tikrai įdomus lietuvių jėzuitų
 laiškas. Jis vaizdžiai patvirtina apverktiną
 lietuvių padėtį Vilniaus vyskupijoje, kurią
 tais pat metais vizitavo nuncijaus atsiųsęs
 vizitatorius A. Komplėjus. Jis pasirūpino,
 kad vyskupijos seminarija ir prie akade-
 mijos esanti vysk. Protasevičiaus įsteigta
 „bursa Valeriana“ gautų daugiau lėšų savo
 išlaikymui, su sąlyga, kad būtų išlaikomas
 tam tikras lietuvių skaičius ir kad juos pri-
 žiūrėtų senjoras taip pat lietuvius.

Is ka tik mineto T. Monikovijaus laiško matyti, jog jau tuomet buvo pastebimos savanaudės lenkų užmačios. Bet drauge šis laiškas liudija, kad lietuviai nebuvo nusistatę viska tydomis priimti.

Vienas iš uoliausių lietuvių reikalų Vilniuje užtąrėjų buvo anglas jėzuitas, akademijos profesorius Adomas Brokas. Jis apie 20 metų dėstė Vilniuje moralinę teologiją ir tokiu būdu paruošė keletą šimtų kunigų pastoracijos darbui Lietuvoje. Dėl to jam buvo labai gerai žinoma lietuvių katalikų padėtis ne tik Lietuvos sostinėje, bet ir provincijoje. Matyt, didėjantys nesutarimai tarp lenkų ir lietuvių vertė provincialų rimtai pagalvoti apie atskiros lietuvių jėzuitų provincijos įsteigimą. Apie tai sužinojęs, T. Brokas 1595 m. gegužės mėn. gale rašė į Romą: reikią pasirūpinti paruošti kuo daugiau lietuvių ir vokiečių teologijos bei filosofijos specialistų. Nes jų esą per mažą, kai tuo tarpu lenkai jų turį pakankamai. Padalinus esančią Lenkijos provinciją į dvi, prie Lietuvos tekstų priskirti Prūsiją ir Livoniją, todėl reikią paruošti specialistų ne tik lietuvių, bet ir vokiečių. Brokas girdėjęs iš vieno įtakingo Tėvo, kad lenkai, padalinus provinciją, Lietuvoje nenorį pasilikti (kaip jie sako) dėl baisių šalčių. Jis esąs tikras, kad lietuviai ir prūsai labai mielai imsis studijuoti ir skropiai apaštalauti, jei matys, jog su jais kasitomasi (Jėz. arch. Romoje, Germ. 174 f. 238r).

Kitame, pusantro mėnesio vėliau rašytame laiške T. Brokas siūlo, kad tarp provinciolų patarėjų ir taip pat tarp universiteto rektoriaus patarėjų visuomet būtų ir lietuvius; kitaip galėtų atrodyti, jog viršininkai su jais nesiskaita ir juos laiką nesugebanciais eiti šiuo pareigų. Anksčiau būdaves tarp rektoriaus patarėjų ir lietuvius, bet šiuo metu tokio nėra. Todėl jis siūlęs juos paskirti T. Jeronimą Knišką (kitur jis vadinamas Kiniskis). Toliau T. Brokas pastebi, jog provinciolas bijas priimti i popiežiaus seminariją keletą tikrų lietuvių. Tuo tarpu seminarijoje esa ir prūsų ir tokių, kurie

A black and white portrait of a middle-aged man with short, dark hair, wearing thick-rimmed glasses, a dark suit jacket, a white shirt, and a dark tie. He is looking directly at the camera with a neutral expression. The background is a light, textured surface. The image is framed by a thin black border on the left and top edges.

Poetas, rašytojas, vertėjas Alfonsas Šešplis
mėn. 10 d. suėjo 70 metų. Tai Brazdžio

bendramāzīs, Išeļists Alfonso Turyllo po (1925 m.), "Pavasario saulē" (1935), "Keliņš" (1935), "Metu vinglā" (1963), "Marļos ziedlā" (1933), "Marļos žēmē" (1933), "Shakespeare'o, Dantē, Goethē, Schiller'o" (1933), "Kleči ir Itālū poetū vortējas lietuvū kalbā" (1933), B. Jorņsono apysakā "Solbako Sinēvē", "vards" ir kt., Literatūros temois rāsē paļvairuose akadēmīnuos leidiņiuos. Yra žūri literatūros bendradarbi. Pokario liatuvu Notre Dame katalikū universitēte, S. J. vena Čikagoģē. Sukaktuvīne progā spausuotio eilēstēju.

Alfonso

PJOTIES META

*Ant liepos mėnes
Pabiro rytmetio m
Aš, tavo buvusi j
Ten pabėgėsiu da*

ukis-Tyruolis, kuriam š. m. rugsėjo
nio, Alsčio, Miškinio poetų kartos

zijas knygos yra šios, "Vyturėlis"
 "Lė" (1950), "Laukų liepsnos" (1954),
 3. Suredagavo poezijos antologijas:
 (1959), "Nemaroji žemė" (1970),
 T. Elioto, Rilke's ir kitų anglų, vo-
 non. Taipgi lietuvių kalbon švertė
 W. Scotto romaną "Kventinas Dur-
 eriodinėje spaudoje, žurnaluose bei
 metraščio Brockhauso enciklopedijos
 mėtaiš Amerikoje ilgiausiai profesio-
 outh Bend, Indijanoje, šiuo metu gy-
 iname pluošta naujųjų Alfonso Ty-

Tyrnopolis

driųjų rugių pilna,
 raibte raibsta akys nuo
 m. beliepsnojančių aguonų,
 kaisčių kaip rubino akmuo.

pilnos varpos linksta, svyra,
rytum laukdamos, kad ryt
grįš tasai, kurs grūdą sėjo,
ražiai jas žemėn suguldyt.

AUSAS RUDENIO LAPE

rusas rudenio lape,
veitai nešamas vėjo
šaltus kapus!

ano liūdesy mielas,
ano liūdesy šaltas,
ūsu laikas trapus:

pika kartā išeiti,
 ik sudiev pasakyti
 laukams, ir gēlams,
 dainoms, ir keliems
 ir palikusiem
 vo draugams.

EDSAKAI

reit praskrenda paukščiai
dingsta juodam debesų.
lip lingua pranykti —
a buvai, šia nesi.

reittai gėlės nuvysta,
 žgęsta tylioj užmaršty.
 ie kapo supilto
 pikiai gula kiti.

uok, Viešpatie, žemėj,
 ir marų žingsnį dedu,
 ors kiek atsimušti
 emarumo pėdų.

ATARSIS

gimus saulē dega, žerī,
l nardo joj blaivi diena,
r vakar sopulī ji gērē,
āšta sunkiaja nešīna.

*Ēiau regi: Trumpeja nakts,
 Trumpeja sielvarts skaudus.
 mariu bangos ima plaktis
 uip liepsnos i šventus krantus.*

ir žingsni, kita, duokl rankų,
veikia būsime ant anos
ršūnės, kurioje nesenka
ltinis Meilės amžinos.

atidaryta didelė kolegija, taip pat ir Plocko, Pultusko bei Drohičino kolegijos įėjo į Lietu-

Lietuvos Brastojē veikianti kolegija buvo Lenkijos provincijos žinioje. Iš čia ir visi tie nesusipratimai, pvz. kad XVII a. pabaigoje Varšuvoje kaip bedievis sudegintas iš Brastos kilęs lietuvis Kazimieras Liščinskis buvo laikomas Vilniaus universiteto auklėtinio, kai iš tikrųjų jis, baigęs Brastoję kolegijos klases, įstojo į Lenkijos jėzuitų provinciją ir jos įstaigose keletą metų studijavo ir dirbo, nors kilme buvo lietuvis ir šaltiniuose visuomet vadinamas „lituanus“. Dar klierikų būdamas jis įstojo iš jėzuitų.

Vykdamas tarp Lietuvos ir Lenkijos kolegijų padalinimą, nulėmė atskirų provincijų išsilikavimo ir sekmingo vystymosi išskaičiavimai; tai prisidėjo ir prie Vilniaus universiteto pastovios raidos tiek studentų tiek profesorių atžvilgiu. Tačiau žiūrint iš tautinio taško, šitoks jėzuitų įstaičių ir teritorijos paskirstymas atnešė nemaža žalos. Bet tai, man atrodo, buvo mažesnė blygybė — „minus malum“, nes priešingu atveju — kaip jau tai pramatė T. Brokas — Vilniaus universitetas greičiausiai būtų visiškai sužlugęs.

Tiesa, po įvykusio tokio padalinimo grynai lietuviškas elementas tiek visoje provincijoje, tiek ir tarp Vilniuje dirbančių jėzuitų likdavo mažumoje. Nes iš tankiai apgyventų Palenkės ir Mozūrų žemių įsto-davo į Lietuvos provinciją nemažas skai-čius lenkų; taip pat iš Prūsų krašto būdavo nemaža vokiečių. Tikrų lietuvių ar žemaičių („lituanai“ arba „samogitai“ — tos dvi savokos būdavo visą laiką iki jėzuitų panaikinimo greitžtai skiriamos) būdavo trečdalis arba ketvirtadalis. Tai galima kai kuriais laiko-tarpiais gana tiksliai nustatyti, paana-lizavus Lietuvos jėzuitų provincijos katalo-gus. Vilniaus universiteto studentų tikslaus į tautinio pasiskirstymo, neišlikus imatri-kuliacijos knygomis, deja, neįmanoma nu-statyti.

(Bus daugiau)

Alfonssas Petrulis Sidnējaus uostas Austrālījoje

moką vokiškai. Todėl jis prašęs T. Generolą išvaduoti provinciją iš to skrupulo ir leisti jam į šią seminariją priimti bent 6 lietuvių, gerai mokančius lietuviškai. Nes labai trūksta lietuvių kunigų; parapijų klebonai dažnai nesupranta savo parapijiečių ir šienagai su klebonu susikalbėti. Dėl tos priežasties parapijos ilgą laiką liekančios be savo kunigo (ten pat, Germ. 175 f. 36V).

Po dvejų metų ir pats provincijos Bernardas Confalonieri, rašydamas į Romą, užsimena apie Vilniuje tarp jėzuitų jautiamas tarsi dvi partijas: lietuvių ir lenkų; bet jos esančios ne viešos ir nedrumstiančios bendros veiklos (ten pat, Germ. 177 f. 149v).

Del provincijos padalinimo 1597 metais vėl pasisakė minėtasis T. Brokas. Jis nežinojo, jog provinciolas Confalonieri su savo trim patarėjais numatęs provinciją taip padalinti, kad Lenkijai tektų Prūsai, o Lietuvai Livonija. Brokas tačiau buvo įsitikinęs, kad šitoks paskirstymas būtų žalingas Lietuvai. Todėl jis rašė į Romą T. Generalui: „Kadangi lenkai savo reikalus stropiai gina ir nėra kam rūpintis lietuvių reikalais“ (Et quia Poloni diligenter agent in hac re causam suam et nemo est, qui Litanorum agat), tai jis nusprendė tiesiai pasakyti visa, ką jis galvojo. (Ta sakini Brokas savo laiske pabraukė). Jis prašo T. Generalą pasigailėti vargšės Lietuvos (ut misereatur miserae Lituaniae) ir nesutikti su tokiu padalinimu, kur viena provincija klestėtų, o kita sunyktų. Tame dalyke galįs patarti ir T. Maselli (anksčiau buvęs provinciolas, tuomet gyvenęs Romoje, generolineje kurijoje), kuris labai gerai žinąs visą padėtį ir buvęs visuomet palankus lietuviams (et res nostras optime novit et magnus semper fuit fautor Litanorum) T. Brokas pataria Prūsų kolegijas palikti Lietuvos provincijai. Kitaip Lietuvai teiktų vienintelė didelė kolegija ir universitetas Vilniuje, kai tuo tarpu Lenkija turėtų net tris panašias (kad ir ne universitetines) kolegijas: Kalšė, Poznanėje ir Braunsberg.

Vienas Vilnius negalėtų užtikrinti pakankamo prieauglio, nes iš kolegijų Livonijoje ir Lietuvoje rytuose, kur katalikų tik mažuma, nesą tiek kandidatų į jėzuitus, o jų būta nemaža iš Braunsbergo kolegijos. Livonijai reikia žmonių, mokančių vokiškai; iš kur jų gauti, jei Prūsai būtų atsikrė nuo Lietuvos? Esąs rimtas pavojus ir pačiai Vilniaus akademijai. Jei nebus pakankamai jaunų jėzuitų, sumažės filosofijos ir teologijos studentų skaičius. Tesant kokiems keturiems studentams, kas norės tiems keliems skaityti mokslinį kursą? Be to, prūsai geriausiai sutaria su lietuviais negu su lenkais. Tai visi žina, kurie tik turėję reikalų su tais žmonėmis. Jis pats (T. Brokas) daug metų tas stebėjęs pokalbiuose iš tų sričių kilusiais jėzuitais. Jam taip pat žinoma, kad Prūsų vyskupai norėtų eiti iš vien su lenkais, o ne su lietuviais. Bet — sako — nesą ko dėl to stebėtis, nes vyskupai yra lenkai. Jei jie būtų prūsai, kitaip galvotų. T. Brokas duoda dar kitų argumentų, kurių visų negalime čia smulkiai nagrinėti (Jėz. arch. Romoje. Germ. 177 f. 38). — Šiek tiek ilgiau sustojau prie šio T. Broko laiško, nes iš jo gerai matyti, kokios problemos vargino nė 20 metų neišgyvenusi Vilniaus universitetą, ir drauge iš jo galime šiek tiek pajusti simpatiško londoniečio Adomo Broko nuostirdžias pastangas būti lenkų skriaudžiamų lietuvių advokatu.

Praeġo dar daugiau kaip 10 metų, kol Lietuvos jėzuitų provincija 1608 metais buvo visiškai atskirta nuo Lenkijos provincijos. Tačiau T. Broko patarimai ir įspėjimai nebuvo veltui. Nuo 1598 metų Lietuvai buvo paskirtas viceprovinciolas ir jam buvo pavesta rūpintis ne tik Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje esančiomis ordino įstaigomis, bet jo žinioje buvo ir Rytrūpių Braunsbergas, Mozūrų Pultuskas ir net apie tą laiką atidaryta Varšuvos rezidencija. Taip vėliau liko ir nepriklausomoje Lietuvos provincijoje. Šiandien mums sunku suprasti tokias anomalijas, kaip Varšuvos jėzuitų namai, prie kurių netrukus buvo

atidaryta didelė kolegija, taip pat ir Plocko, Pultusko bei Drohičino kolegijos įėjo į Lietuvos jėzuitų provincijos sudėtį, kai tuo tarpu Lietuvos Brastoje veikianti kolegija buvo Lenkijos provincijos žinioje. Iš čia ir visi tie nesusipratimai, pvz. kad XVII a. pabaigoje Varšuvoje kaip bedievis sudegintas iš Brastos kilęs lietuvis Kazimieras Liščinskis buvo laikomas Vilniaus universiteto auklėtinis, kai iš tikrųjų jis, baigęs Brastoję kolegijos klases, įstojo į Lenkijos jėzuitų provinciją ir jos įstaigose keletą metų studijavo ir dirbo, nors kilme buvo lietuvis ir šaltiniuose visuomet vadinamas „lituanus“. Dar klieriku būdamas jis įstojo į šie jėzuitų.

Vykdamas tarp Lietuvos ir Lenkijos kolegijų padalinimą, nulėmė atskirų provincijų išsilaikymo ir sėkmingo vystymosi išskaičiavimai; tai prisidėjo ir prie Vilniaus universiteto pastovios raidos tiek studentų tiek profesorių atžvilgiu. Tačiau žiūrint iš tautinio taško, šitoks jėzuitų įstaigų ir teritorijos paskirstymas atnešė nemažą žalą. Bet tai, man atrodo, buvo mažesnė blygybė — „minus malum“, nes priešingu atveju — kaip jau tai pramatė T. Brokas — Vilniaus universitetas greičiausiai būtų visiškai sužlugęs.

Tiesa, po įvykusio tokio padalinimo grynai lietuviškas elementas tiek visoje provincijoje, tiek ir tarp Vilniuje dirbančių jėzuitų likdavo mažumoje. Nes iš tankiai apgyventų Palenkės ir Mozūrų žemių įstodavo į Lietuvos provinciją nemažas skaičius lenkų; taip pat iš Prūsų krašto būdavo nemaža vokiečių. Tikrų lietuvių ar žemaičių („lituanai“ arba „samogitai“ — tos dvi savokos būdavo visą laiką iki jėzuitų panaikinimo greižtai skiriamos) tebdavo trečdalis arba ketvirtadalis. Tai galima kai kuriais laikotarpiais gana tiksliai nustatyti, paanalizavus Lietuvos jėzuitų provincijos katalogus. Vilniaus universiteto studentų tikslaus ir tautinio pasiskirstymo, neišlikus imatrikuliacijos knygoms, deja, neįmanoma nustatyti

(Bus daugiau)

Petro Klimo atsiminimai

(Atkelta iš 1 psl.).

Ševičius stoji už socializmą, bet kartu jį skelbė rusišką, ir net rusų kalba turinti būti visų tautų kalba" (175 psl.).

"Iš visų informacijų, kurių mes turėjome apie Kapsuką, apie revoliucinį pogrindį ir jo nelietuvišką sudėtį, mums atrodė, kad visas tas priemonės Rusija panaudoja savo imperialistinėms užmačioms realizuoti be galo patogiame apstovose, kai Lietuva beveik dar nebuvo gimusi... Tuo tarpu mums buvo žinomas Kapsuko vyriausybės sudarymas, kuris įžūliai skelbė Lietuvą unijai su Baltarusija, t. y. ir su Rusija. Gruodžio mėn. 16 d. manifestas taip pat kalbėjo mums svetimu balsu ir, rodos, tegelbėjo Rusijos nedaumą. Juk ir Leninas pykdamas smerkė tokius 'nieksus' (podlecov), kuriuos jis pavadino 'didžiariusiškais deržimordomis', priešinąis proletariato ideologijai.

"Visi revoliuciniai pasireiškimai tiek Vilniuje, tiek provincijoje rodytė rodė, kad Lietuva jėms visai nereikalinga, ypač lietuviškoji Lietuva. Svarbesnė buvo Rusija arba revoliucinė Vokietija... Naujoji valdžia turėjo eiti 'ranka už rankos' su Rusija. Už tai jai 'užtikrinta visokeriopa Rusijos parama'. Mums skuba į talką su išplėstomis raudonomis vėliavomis mūsų broliai raudonarmiečiai" (226 psl.).

"Ypatinai enigmatiška mums tada rodėsi šimtmetinė paveržė, kurią pavidėjo chaotiška, išbadėjusi masė ir kuri be atodairių veržėsi sotintis svetimoje žemėje. Net jeigu mes būtume patikėję, kad Kapsukas su tais Dimanšteinais, Alzikais, Vainšteinais, Cichovskiais, Jakševičiais ar Karnavičiais ateina laiminti Lietuvos, tai jau tas ankstinis susirėmimas su Baltarusija ir rusų raudonarmiečių veržumas būtų neišvengiamai kurstę įtariamą, kad tai esąs tik klaidingas manevras vėl mus paglemžti, kaip tai kėsinosi padaryti lenkų dvarininkai su savo 'penktąja kolona'" (182 psl.).

Anot P. Klimo, gal tik vienas Leninas buvo pajutęs prieš mirtį, kokioje baisioje baloje atsidūrė nerusas tame Rusijos "interacionalizme":

"Leninas bent jau tų rašė, kad 'kūtautaučių laisvė Rusijos Sąjungoje tebuvo tuščias žodis, kuris negalėjo tų tautų apginti nuo įsiveržimo to tikrojo ruso, didžiariušio šovinisto, tikrai sakant, niekšo ir smurtininko, koks yra tipiškasis Rusijos biurokratas. Nedidelis tarybinių ir sutarybinių darbininkų skaičius skęs šioj šoviništinio didžiariušio šlamšto jūroje, kaip musė piene'" (Žiūr. V. I. Leninas 1922-23 m. "testamentas" — "Laisvės suvažiavimui" (182 psl.).

"Mes tatau jautėme, einant Kapsukui su rusų armija į Vilnių, ir stebėdami Lietuvoje jo 'penktosios kolonos' rusofilizma, tik iš viršaus pateptą tuščiai barškančių interacionalizmu. Kas iš to, kad Leninas mušėsi į krūtinę, išpažindamas: 'Mes didžiulio tautos nacionalizmo, nusikaltame nesuskaitomais smurtais ir prievartavimais — patys to nepastebėdami ir mažas tautas įžeidinėdami'. Tikrovėje tas prievartavimas ir įžeidinėjimas tęsėsi per visus penkmečius ir septynmečius, ir nieks iš bolševikų neskyrė, kaip kad buvo mėginę daryti Leninas, tautos — engėjos nacionalizmo nuo mažosios tautos nacionalizmo. Gal jis vienas tebuvo pajutęs, kokioj baisioj baloj tada atsidūrė nerusas tame Rusijos 'in-

ternacionalizme', kuris skelbė visų tautų lygybę, o iš tikrųjų šlykščiai visur švaistėsi smurtais, kaip didžiariusiškais deržimordomis" (183 psl.).

Štai kaip P. Klimas pavaizdavo tuometinę nuotaiką ir tuos pasipjėstus slėstus, kuriuos ruošė Lietuvai Maskvos statytinis Kapsukas.

Maskvoje paruoštame, 1918 m. gruodžio 16 d. Manifeste skelbiama "Lietuvos ir Baltarusijos komunistų partijos centro komitetas apskelbė laikinąją revoliucinę Lietuvos darbininkų valstiečių vyriausybę" su Kapsuko priešaky.

Taigi, jau ne Lietuvos, o Lietuvos Baltarusijos komunistų partijos vardu skelbiama Kapsuko vyriausybės sudarymas.

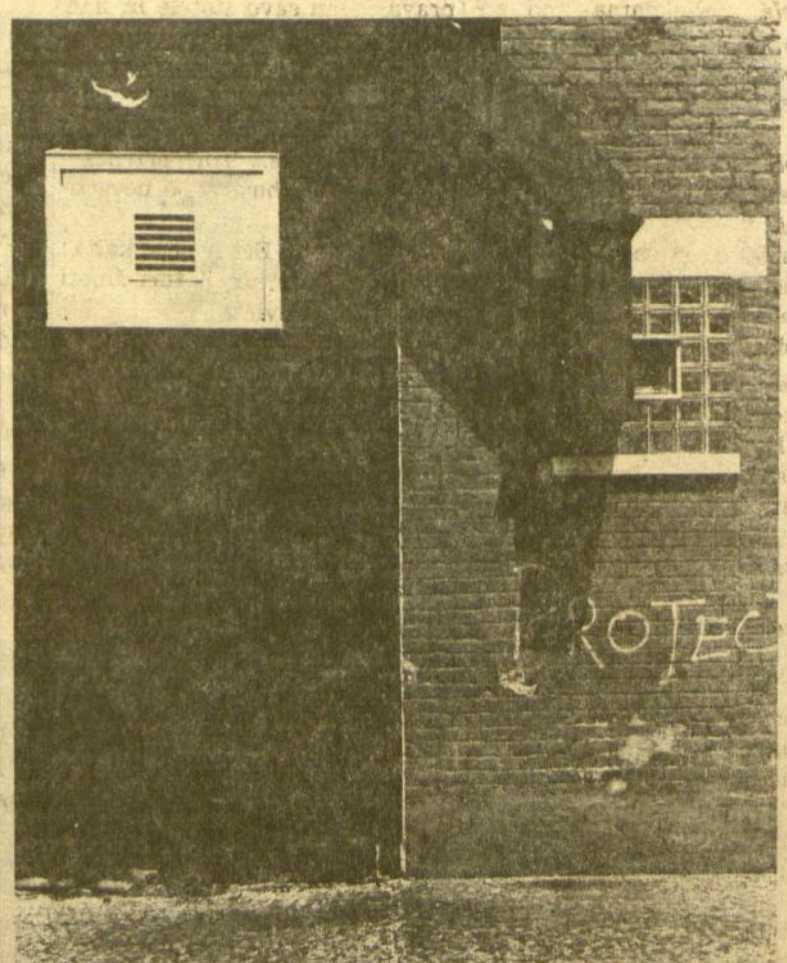
Kad manifestas buvo paruoštas Maskvoje, tai atvirai byloja P. Vitkauskas mūsų jau aukščiau minėtoje knygoje.

"PKP centro komitetui, ruošiant manifestą, teisingai taikyti Lietuvai lenininį tautų apsisprendimo teisės (iki pat atskirimo ir savarankiškos valstybės sudarymo) principą padėjo RKP(b) centro komitetas. Manifesto rankraštis, kuriame yra svarbių J. Stalino patalsų, saugomas TSRS CVSRA.

Pagrindiniame manifesto projekte buvo pasakyta, kad Tarybų Lietuvai įeina į RTFSR. Vėliau RKP(b) CK patarimu ši orientacija buvo pakeista. V. Kapsukas, nušviesdamas manifesto parengimo darbą, rašė, kad minėta vieta buvo šitaip performuluota: "Tarybų Lietuvai ateityje eis ranka rankon su Tarybų Rusija ir visomis kitomis šalimis, einančiomis socialistinės revoliucijos keliu". Manifesto pabaigoje buvo išbrauktas ir šūkis "Lai gyvuoja vienybė su RTFSR!". Tai žinoma nereiškė, kad būtų buvusi atmeta Tarybų Lietuvos vienybė su RTFSR, bet tuo RKP(b) CK norėjo labiau pabrėžti Tarybų Lietuvos respublikos savarankiškumą. "Savarankiška būdama, ji ateityje gali laisvu noru susijungti su RTFSR ir kitomis socialistinėmis valstybėmis. Politinės to reikšmės mes tuomet dar nesupratome" — pažymėjo V. Kapsukas" (89 psl.).

Gal ir tiesa, kad tuo metu Kapsukas nesugebėjo suvokti, kad jo uždaviny yra paskelbti tarybų Lietuvą, kad tuoj pat ją sujungus su Baltarusija, ką Kapsukas ir padarė 1919 m. vasaros mėn. Kad neliktų bet kokios abejonės, kad Lietuvos komunistų partija buvo tik Rusijos padalinys, tai patvirtina tas pats P. Vitkauskas, cituodamas 1919 m. kovo 18—23 dienomis įvykusio RKP(b) VIII suvažiavimo ištrauką: "Šiuo metu Ukraina, Latvija, Lietuva ir Baltarusija gyvuoja kaip atskiros tarybų respublikos. Kartų suvažiavimas pabrėžė: (...) turi būti vieną centralizuota Komunistų partija su vieningu CK (...) Ukrainos, Latvijos, Lietuvos komunistų centro komitetai turi partijos sričių komitetų teises ir yra visiškai pavaldūs RKP CK" (119 psl.).

Maskva ne tik redagavo manifestą, bet ir keitė jo tekstą pagal reikalą. Tyrinėjant sovietinius šaltinius, liečiančius Maskvos pastangas sukurti tarybinę Lietuvos respubliką 1918—1919 m., krito į akis kai kurie manifesto tekstų skirtumai. 1920 m. Liaudies komisariatų tautybių reikalams, vadovaujamas Stalino, paskelbė dokumentų rinkinį, liečiantį tautybių reikalus, pavadintą Politika sovetskoj viasti po natsionalnym delam za try goda 1917. XII—1920. 1957 išleistas rinkinys Istorija sovetskoj konstitucij. Sbornik dokumentov 1917—

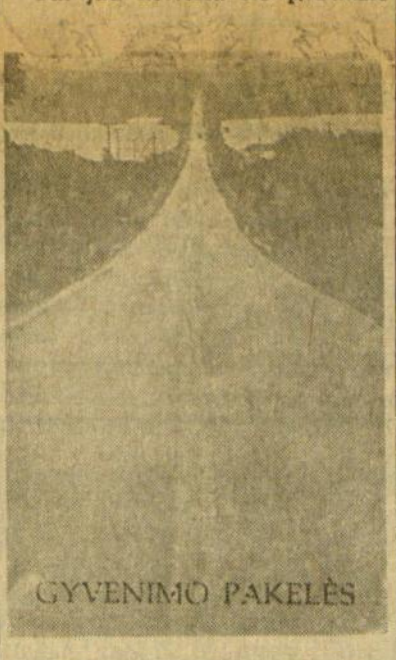

Eugenijus Būtėnas Bridgeporto detalės
Iš lietuvių nuotraukų šiuo metu parodos Jaunimo centre, Chicagoje

Nauji leidiniai

• Aleksandras Pakalniškis. GYVENIMO PAKELĖS. Viršelis Mykolo Morkūno. Išleista autorius lešomis 1979 m. Chicagoje. Techninis redaktorius Aleksandras Pakalniškis, Jr. Spaudė M. Morkūno spaustuve Chicagoje. Knyga 384 psl., kaina - 5 dol., gaunama ir "Drauge".

Tai jau ketvirta šio pobūdžio

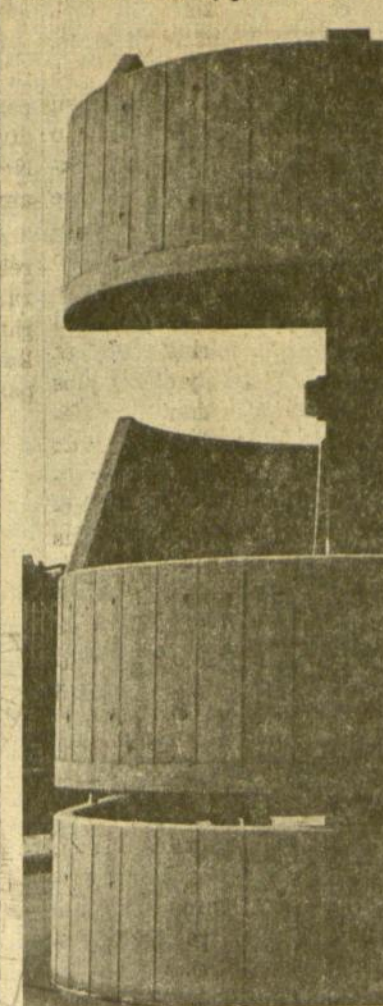
1957. Abejuose šiuose rinkiniuose tilpo Kapsuko manifestas. Pagaliau pavyko gauti iš Philadelphiaus universiteto bibliotekos Komunisto 3 nr., 1918 m. gruodžio 24 d., kuriame taip pat atspausdintas manifestas. Visi šie trys tekstai yra kiek skirtingi. Pvz., [Komunisto] tekste yra 4 str., kuris skamba taip: "Jokie tautų teisų apribojimai neleidžiami. Visos Lietuvos tautos turi lygias teises. Kiekviena tauta turi teisę naudotis savo prigimtąja kalba valstybės ir visuomenės įstatuose". Taip pat 16 str. paskutinis posmas, kuris skamba taip: "Statant mūsų naują gyvenimą tais pačiais kaip ir Rusijos Socialistinės Federatyvinės Tarybų Respublikos pamatais, mes ir toliau eisime petys į petį su Tarybų Rusija ir visomis kitomis šalimis, einančiomis Pasaulio Socialistinės Revoliucijos keliu". Šių abiejų punktų nėra Stalino paskelbtame rinkinyje". Yra ir daugiau kitų žymių skirtumų.

Štai kaip P. Klimas įvertino Kapsuko žygį sukurti tarybų Lietuvą:

"Šiaip ar taip dalinsime tą laikotarpį, revoliucionieriai tada Rusiją gelbėjo, o juos gelbėjo Rusija. Lietuvos ten nebuvo" (227 psl.).

Aleksandro Pakalniškio knyga. Visos jos yra asmeniškų atsiminimų knygos, kokių išvijoje jau turime apšiai. Tačiau Aleksandro Pakalniškio atsiminimai vis dėlto yra verti išskirtinio dėmesio net keleriopa prasme. Daugele kitų atsiminimų, žinoma, su išimtimis, yra žmonių, arba neturintų ką pasakyti, arba nemonkančių pasakyti. Aleksandras Pakalniškis, kaip retai mūsų, turi ką pasakyti ir moką pasakyti. Jo atsiminimai — tai labai intensyvi ir marga gyvenimų turėjusio žmogaus (jo paties) biografija. Bet parašyta kaip romanas, mokant pėgyventus įvykius apvilkti literatūrine forma, rikiuoti juos tam tikra kompozicine struktūra, taikliai pavaizduoti pagrindinio veikėjo (savęs paties) ir kitų gyvenimo bendrakaivių įsimintinus charakterius.

Vaikystės, jaunystės, visokių darbų griebimosi metai, moksleiviškos dienos, universitetinės studijos Kaune, okupacijų ir bėgimo košmaras, pokaris Vakarų Vokietijoje iki pat šiandieninės Chicago aprašyta su nemeluotu atvirumu, atskirų epizodų puikiu išbaigimu, su visu Žemaitijos buitiniu fonu, su nepamirštamais žmonių portretais.

Raminta Jellonytė
Iš lietuvių nuotraukų kasmetinės parodos Jaunimo centre, Chicagoje

Pirmąją atsiminimų knygą pradėdamas, vargu ar Pakalniškis galvojo net apie visą keturtomį. O išankstinis viso užmojo planas būtų labai pravertęs, nes knygos yra tam tikros įvykių maišaties chronologine prasme. Sakysim, jau ankstesnėse knygose aprašius ir jaunystę, ir mokslo metus, šioje naujausioje — "Gyvenimo pakelėse" vėl nušėkama pirmaisiais puslapiais kone į pačius ankstyviausius vaikystės metus Žemaitijos gilumoje. Gal ir gerai, nes tie vaikystės epizodai tėviškėje yra patys geriausi. Trečiasis jų skyrelis yra toks šedevriukas, kad nors dėk į chrestomatijas.

Tačiau pasitaiko ir tuštesnių, nuobodokai išstėtų epizodų, kaip tas pokario metais suklypusių dviračių važiavimas išilgai visą Vokietiją.

Aplamai ne nuotykių, o akylių dėmesys žmogui yra Pakalniškio stiprybė. Knygos finalas, skirtas broliui Aloyzui, tiesiog griežia už širdies! O panašių vietų yra ir daugiau.

Gerąsias šiuo atsiminimų ypatybes vis dėlto tamsina per mažas paisymas gramatikos, sintaksės, per mažas dėmesys sakinio stiliškai. Štai tik trijų rūšių pavyzdžiai, kurių galima būtų pririnkti apšiai ir kurių galima buvo lengvai išvengti su bent kiek didesniu dėmesiu kalbai. Autorius nuolat ir nuolat kaip kokioj vokiškoj „Wortfolge“ veiksmažodį „būti“ ir aplamai veiksmazodžius nugrūda į sakinio galą: „Pionierių kareivinės, į kurias mes atvesti buvome, bauginanti vaizdą darė“ (77 psl.). O kodėl nebuvo galima pasakyti lietuviškai: „Pionierių kareivinės, į kurias mes atvesti, atrodė bauginančios“. Rašoma „gresia“, o reikėtų „gresia“. Čionykštė žnekanamoji mūsų kalba jau balsiai kupina kur reikia ir kur nereikia visų tų „duoda“, „davė“ ir t.t. Bent jau leidžiamose knygose šios išraiškinės svetimybės turėtų būti kratyti. Tuo tarpu puslapiuose skaitome: „Laivas juda nuo mašinų, o į šonus besitranančios bangos dūda smarkaus lietaus ir viesulo įspūdį“ (323 psl.). Reikia tik tą „duoda“ pakeisti žodžiu „sukelia“.

Šitie kalbiniai nesklandumai recenzentų jau buvo autoriui priminti ryšium su jo ankstesniųjų knygų pasirodymu. Tačiau, kaip grynas žemaitis, A. Pakalniškis užsispyrusiai laikosi savo. Bet tai nėra kokia pagirtina stiprybė, kaip nebūtų pagyrimas, jeigu kas saktų, jog lietuvių yra labai atparūs kultūrai.

• ATEITIS, 1979 m. rugsėjo — spalio mėn., Nr. 7-8. Ateitinių Federacijos leidžiamas katalikiškos - lietuviškos orientacijos mėnesinis žurnalas. Vyr. redaktorius — kun. dr. Kęstutis Trimakas, 850 Des Plaines Ave., Apt. 409, Forest Park, IL 60130. Administruoja Juozas Polikaitis, 7235 S. Sacramento Ave., Chicago, IL 60629. Metinė prenumerata JAV ir Kanadoje — 9 dol., kituos kraštuos 7 dol., išskyrus Pietų Ameriką (5 dol.). Spausdina "Draugo" spaustuve Chicagoje.

Šis "Ateities" numeris skirtas Vilniaus universiteto 400 metų sukūčiai paminėti. Jį redagavo dr. Arūnas Liulevičius. Šauniai atrodančius puslapiuos Vilniaus universitetą liečiantis straipsnis yra istoriko Vinco Liulevičiaus. Duodamas pluoštas Kazio Bradūno Vilniaus temos eilėraščių. Žurnalą šį kartą labiausiai puošia mūsų dailininkų darbai, vaizduojantieji senoj Vilniaus miesto detales. Kiti naujos "Ateities" turinio akcentai: Antanas Macina rašo apie Evangeliją ir kultūros savarankiškumą; spausdinami R. Silbajorio, Jono Ballo, Kleopo A. Girvilo, Petro Joniko, Kosto Ostrausko, Leono Raslavičiaus pasisakymai liuanistinės katedros išvijoje reikalu; spausdinama Vytauto Volerto romano ištrauka; kaip ir visada — aktualūs redaktoriaus vedamieji, plati ateitininkiškosios veiklos kronika.

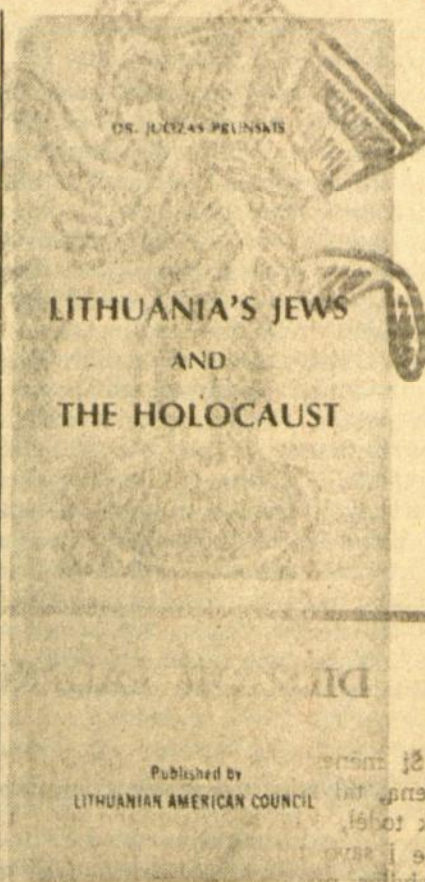
• LAISVĖ, 1979 m. rugsėjo mėn., Nr. 76 (113). Lietuvių politikos žurnalas. Leidžia Lietuvių Fronto Biūroliai. Redaguoja Juozas Kojelis, 747 — 23rd St. Santa Monica, CA 90402. Administruoja Jonas Prakapas, 14 Thelma Drive, Bakersfield, CA 93305. Žurnalas išeina tris kartus metuose. Metinė prenumerata: Australijoje, JAV ir Kanadoje — 7 dol., kitur — 5 dol.

Abu naujo numerio vedamieji ("Mūsų atsakymas" ir "Kai kalbama monologu") užgriebia skaudžias sovietines ir vietines aktualijas. Ryšium su Tėvo Karolio Garucko mirtimi spausdinama ištrauka iš Bern. Brazdžio poemos "Vaidila Valilūnas". Ištrauka pavadinta "Pamokslas". Apie Vatikano Rytų politiką rašo Vytautas Vaitiekūnas. Slapyvardžiu pasirašytas straipsnis "Paslaupis nepalaidota" yra įdomi staigmena, liudijanti, kad po 1926 metų pervermo sušaudyti Kaune keturi komunistai buvo sušaudyti pašios Maskvos pageldavimu, norint jais atskratyti. Lietuvos perspektyvas politiniu ir kultūriniu požiūriu svarsto Z. V. Rekašius. Politinės veiklos kryptį siūlo Vilnius Bražėnas.

Margoje apžvalginėje žurnalo dalyje Stasys Barzdukas atsako į jam pateiktus klausimus; nių intensyvaus darbo vaisius. Antologijos pasirodymas yra tikra mūsų literatūros šventė išvijoje. Šios knygos sutikties, į kurias kviečiami antologijoje dalyvaujantys autoriai ir visa visuomenė, įvyks Jaunimo centro kavinėje, Chicagoje š. m. lapkričio mėn. 9 d. (atelnanti penktadienį) 8 val. vak. Sutiktiesvakarone kalbės "Lithuanian Writers in the West" antologijos redaktorė Allina Skrupskelienė ir Vilniaus universitete lituanistiką dėstanti Marija Saulaitytė-Stankuvienė. Po trumpą žodį tars ir sutiktiesvakarone dalyvaujantys antologijos rašytojai.

Vakaras su rašytoju Eduardu Cinzu

Belgijoje, Briuselyje, gyvenantis rašytojas Eduardas Cinzas šiuo metu lanko savo gimines Amerikoje. Atvažiavus į Chicago, literatūros bičiuliams bus gera proga susitikti su rašytoju. Vakaras su Eduardu Cinzu įvyks š. m. dien (šeštadienį) 7 val. 30 min. vak. Jaunimo centro kavinėje. Kaip žinome, tai autorius pre-

• Dr. Juozas Prunskis, LITHUANIA'S JEWS AND THE HOLOCAUST. Published by Lithuanian American Council, Inc., 2606 West 63rd Street, Chicago, IL 60629; 1979 m.

Labai parankus 48 psl. iliusis truoats leidiny, nušviečiantis žydų bendruomenės Lietuvoje tolimą praeitį ir ne taip tolimą dabartį. Puslapiuose paskleista daug objektyvios šviesos, būtinos kartais per daug užaštrintiems lietuvių-žydų santykiams.

Leidinyje pateikiamos ir svarstomos temos suskirstytos į šiuos skyrius: Jews in Lithuania; Cultural Autonomy. During the Soviet Occupation; Jewish Holocaust under the Nazis; Saved Jews Disregarding Mortal Danger; Heroic Efforts; Letters of Gratitude; Unjust to Accuse the Entire Nation.

Kiekvienam šviesesniai lietuviui knygelėje iškeliama faktai yra daugiau ar mažiau žinomi. Bet leidiny visų pirma teiktina tiems, kurie kreivų informacijų dėka susidaro netikrą lietuvių-žydų santykių vaizdą.

Išvijos rašytojų antologijos anglų kalba sutiktuvės

Pirmą kartą laisvuosiuos Vakaruos gyvenančių rašytojų kūryba tokia apimtimi dabar yra išversta anglų kalbon ir Lithuanian Library Press, Inc. ir Loyola University Press išleista dideliu, liuksusiniu leidiniu. Tai antologijos redaktorės Allinos Skrupskelienės ir daugelio žmonių intensyvaus darbo vaisius. Antologijos pasirodymas yra tikra mūsų literatūros šventė išvijoje. Šios knygos sutikties, į kurias kviečiami antologijoje dalyvaujantys autoriai ir visa visuomenė, įvyks Jaunimo centro kavinėje, Chicagoje š. m. lapkričio mėn. 9 d. (atelnanti penktadienį) 8 val. vak. Sutiktiesvakarone kalbės "Lithuanian Writers in the West" antologijos redaktorė Allina Skrupskelienė ir Vilniaus universitete lituanistiką dėstanti Marija Saulaitytė-Stankuvienė. Po trumpą žodį tars ir sutiktiesvakarone dalyvaujantys antologijos rašytojai.

mijuotųjų knygų "Brolio Mykolo gatvė" ir "Raudonojo arklio vasara". Vakaronėje Eduardas Cinzas paskaitys naujausios savo kūrybos ir interview formoje pasikalbės su rašytoju. Vakaronę rengia ir visus kviečiamieji. Santara-Sviesa. Programos moderatorių — Alg. T. Antanaitis.